

SiS-anställda ser sällan sin egen roll i våldet

För att våld inte ska bli normaliserat på ungdomshem behöver personalen hjälp att förstå det som händer på ett djupare plan. De behöver också uppmärksamma sin egen våldsanvändning hävdar forskaren Peter Andersson.

Våldet på de särskilda ungdomshemmen som drivs av Statens institutionsstyrelse, SiS, har ökat. År 2019 rapporterade SiS in 1 958 våldsincidenter mot personal från ungdomar, en ökning med 22 procent sedan 2017.

I avhandlingen Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen. Personalens berättelser har jag intervjuat behandlingsassistenter som arbetar på de hem som SiS driver.

Där framgår att personalen stundom riskerar att fastna i en destruktiv arbetsplats-kultur. Det skulle också kunna beskrivas som att det finns organisatoriska brister när det gäller hur de ska hantera potentiella våldssituationer under sin yrkesvardag.

Det som kan utmärka en destruktiv arbetsplatskultur är först och främst svårigheterna för personalen i hur de ska bemöta de placerade ungdomarna.

Personalen hamnar ofta i ett "antingen eller-tänk" – de uppfattar ungdomarna antingen som farliga och våldsamma, eller som sårbara och utsatta.

Denna tudelning kan få konsekvenser för hur arbetet bedrivs och för möjligheterna att etablera relationer till ungdomarna. Personalen behöver hjälp och stöd med att få ihop delarna till en helhet.

Personalen normaliserar ibland ungdomarnas våld och reflekterar inte alltid över sina egna möjligheter att själva utöva våld genom att använda de särskilda befogenheterna. På så sätt finns det en risk att våld på arbetsplatsen, oavsett

riktning och form, inte uppmärksammas. Det försvårar ett relationsskapande och våldets förklaringar förblir enkelspåriga.

Personalen vågar, eller kan, inte alltid visa vissa emotioner. Det finns då en risk att de särskilda ungdomshemmen kontextualiseras som kontrollerande och straffande institutioner. Istället för emotionella och vårdande. Det berör både personal och ungdomar, eftersom det kan skapa distanserade relationer dem emellan.

Syftet med avhandlingen har alltså varit att utforska personalens beskrivningar av våld samt att undersöka hur behandlings-assistenterna emotionellt hanterar våld under sin yrkesvardag.

Forskningen i Sverige har inte undersökt våld på institutioner för ungdomar i lika stor utsträckning som andra europeiska länder har gjort, och därför såg jag det som viktigt att göra. På SiS ungdomshem arbetar personalen med tvångsvård i form av anpassad behandling för ungdomar, på 22 olika institutioner. Ungdomarna har ofta en multipel psykosocial problematik vad gäller till exempel kriminalitet, missbruk, omfattande psykisk ohälsa och våld i hemmet.

På de särskilda ungdomshemmen ska behandlingsassistenterna erhålla kontinuerlig utbildning i konflikthantering för att på så sätt kunna bemästra våldssituationer. Det sker bland annat genom utbildning i den lågaffektiva metoden "No Power No Lose" (NPNL).

NPNL ska tillhandahålla personalen redskap så att de kan agera så rationellt som möjligt, men det saknas samtidigt systematiska studier om metodens effektivitet utifrån en svensk kontext. Att personalen ska agera till synes effektivt och rationellt kan verka motsägelsefullt.

De särskilda ungdomshemmen är för det första emotionella platser och för det andra bär en stor andel av de placerade ungdomarna på tidigare trauman som bör vara någonting

personalen ska behandla.

Många behandlingsassistenter är lågutbildade, men kvinnliga behandlingsassistenter är ofta högre utbildade än sina manliga kollegor, visar tidigare forskning. Det finns inte någon nationell utbildningssamordnare som tillhandahåller en enhetlig utbildning till behandlingsassistent.

Andra kompetenser utöver utbildning lyfts fram som viktiga. Det handlar till exempel om personalens egen erfarenhet av missbruk och/eller kriminalitet. Dessa aspekter betonas som viktiga i relationsskapandet med ungdomarna bortom formell utbildning.

Det centrala i avhandlingen är personalens berättelser om våld under deras yrkesvardag. Utifrån alla intervjuer har det varit möjligt att identifiera vilken situation det är, kontexten de befinner sig i, vilken form våldet har och den bakomliggande intentionen de hade med agerandet.

Jag som forskare har satt ihop dessa fyra aspekter till vad jag kallar ett relationellt perspektiv på våld. Det vill säga för att förstå våld på de särskilda ungdomshemmen behöver man ta hänsyn till situationen, kontexten, formen och intentionen. Personalens berättande har till största del handlat om en utsatthet som gäller psykiskt och materiellt våld. Det handlar till exempel om hot och om att inredning slås sönder. Frekvensen på detta våld spänner mellan dagligen till att det händer någon gång.

Personalen har också berättat om hur de emotionellt hanterar det upplevda och utövade våldet och hur det kan påverka deras yrkesroll.

En vanlig strategi för att handskas med våldet under yrkesvardagen är att de anställda tänker att det är i rollen som behandlingsassistent de blir utsatta, inte som privatperson, vilket öppnar för att våldet kan normaliseras.

I huvudsak ger personalens berättelser bilden av att olika former av våld ingår i deras yrkesvardag och till stor del handlar det beskrivna våldet om att det går i riktningen

ungdom mot personal.

Personalen beskriver följaktligen inte explicit ett flerriktat våld, utan beskriver i stor utsträckning att de kan riskera att under sin yrkesvardag utsättas för fysiskt, psykiskt och materiellt våld av de placerade ungdomarna.

Jag ser en risk med att personalen till stor del betonar våldets riktning på detta sätt. Det vill säga att våldet i stor utsträckning beskrivs i en riktning, trots att våldet många gånger är flerriktat. Det blir en statisk förklaring av våldet.

På så sätt finns det också en risk att bilden av ungdomarna som farliga och våldsamma befästs. Det kan i sin tur riskera att det inte synliggörs att ungdomarna är i behov av stöd och hjälp.

Det verkar emellertid som att våldet som personalen berättar att de kan utsättas för, snabbt görs till en del av yrkesvardagen. Det vill säga våldet normaliseras.

Trots att det också finns personal som problematiserat det egna handlandet i form av att det skulle kunna handla om ett våldsutövande i riktningen personal mot ungdom, har det ändå varit svårt för personal generellt att tala om det egna handlandet i termer av våld.

Personalen har på en generell nivå svårt att reflektera kring det egna ansvaret i våldssituationer, samt att de ibland skulle kunna vara medskapare till våldssituationer. Att detta är svårt och laddat handlar bland annat om vem som har tolkningsföreträde i en våldssituation.

Personalen har i sina berättelser reflekterat kring sitt användande av de särskilda befogenheterna som å ena sidan att det inte är våld, men å andra sidan att det kan uppfattas som våld utifrån ungdomarnas perspektiv. Behandlingsassistenterna drar sig också många gånger för att visa vissa emotioner som är knutna till våldssituationer. Främst gäller det rädsla, som ungdomar och/eller kollegor ofta betraktar som tecken på svaghet.

Personalens emotionella hantering och reglering sker dock främst med hjälp av kollegor, vilket placerar både utbildning och riktlinjer från arbetsgivaren i bakgrunden.

Det som jag tror avhandlingen kan bidra med är att det blir tydligt att personalen behöver stöd och hjälp med att manövrera sin yrkesvardag när det gäller våldssituationer.

Ett sätt att börja detta arbete kan vara att förstå det våld som sker på särskilda ungdomshem utifrån relationella aspekter. Det öppnar för en bredare förståelse av våldet, oavsett riktning och form på våldet.

Om våldet blir explicit skapas utrymme för att komma bortom emotionella strategier, så som normalisering och att inte ta våldet personligt. I denna kontext handlar emotionellt arbete inte bara om att handskas med ungdomarnas emotioner.

Det handlar även om att personalen behöver handskas med sina egna emotioner. Vidare blir det tydligt att det konfliktverktyg som används, NPNL, behöver utvärderas utifrån den svenska kontexten. Personalen behöver veta om de handskas med våld på ett adekvat sätt.

Text: Peter Andersson, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Illustration: Thomaz Grahl

Läs mer:

Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen. Personalens berättelser, 2021.

Sök på su.diva-portal.org.

Om känslor och emotioner

Känslor beskrivs ofta som sinnesförnimmelser och upplevelser som en individ erfar inåt, medan emotioner ofta avser det som kommuniceras utåt genom uttryck.

Avhandlingens utgångspunkt är att en emotion är en komplex känsla. Det betyder att alla emotioner är känslor, men alla känslor behöver inte vara emotioner.